

Γεώργιος Ανδρίτσος

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΤΑΙΝΙΕΣ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΗΚΟΥΣ
ΑΠΟ ΤΟ 1945 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1974*

* Το ερευνητικό έργο υποστηρίχτηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: 1220).

Εισαγωγή

Από τις πρώτες δεκαετίες του προηγούμενου αιώνα, ο κινηματογράφος είχε πολύ μεγάλη ανάπτυξη και αποτέλεσε, αρχικά στη Βόρεια Αμερική και στη Δυτική Ευρώπη και σύντομα σχεδόν σε όλο τον κόσμο, μια από τις πιο διαδεδομένες μορφές λαϊκής διασκέδασης και μια από τις βασικές πηγές πληροφόρησης, συντελώντας αποφασιστικά, μέχρι τη ραγδαία εξάπλωση της τηλεόρασης, στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.¹ Οι ταινίες μυθοπλασίας είναι δευτερογενείς πηγές για τα γεγονότα στα οποία αναφέρονται και απηχούν την υποκειμενική στάση των δημιουργών τους. Αποτελούν όμως πρωτογενείς πηγές για την εποχή που γυρίστηκαν και μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τις αντιλήψεις που είχαν διαμορφωθεί σε μια κοινωνία.²

Αντικείμενο του συγκεκριμένου άρθρου είναι ελληνικές ταινίες μυθοπλασίας μεγάλου μήκους, που έχουν αναφορές στους Έλληνες ομογενείς. Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκαν ταινίες που βγήκαν στις σκοτεινές αίθουσες από την κινηματογραφική σεζόν 1944/1945 μέχρι τη σεζόν 1974/1975.³ Πρόκειται για το χρονικό διάστημα από την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Γερμανούς μέχρι την πτώση της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου. Το βασικό κριτήριο για την επιλογή της συγκεκριμένης περιόδου είναι ότι στη διάρκειά της ο κινηματογράφος

¹ Pierre Sorlin, “Endgame,” www.latrobe.edu.au/screeningthepast/firstrelfr1199, 2· Andrew Tudor, “Sociology and Film,” στο *The Oxford Guide to Film Studies*, εκδ. John Hill–Pamela Gibson (Oxford: Oxford University Press, 1998), 190· Jane Gaines, “Dream/Factory,” στο *Reinventing Film Studies*, εκδ. Christine Glendhill–Linda Williams (Oxford: Oxford University Press 2000), 100.

² Georg Iggers, *Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία* (Αθήνα: Γνώση, 1995), 75.

³ Θέλω να ευχαριστήσω τον κύριο Θάνο Ψυχή που μου έδωσε ταινίες από την προσωπική του συλλογή. Η βοήθειά του ήταν πολύ σημαντική για την έρευνά μου, που έγινε μέσα στην πανδημία.

ήταν στην Ελλάδα μια μαζική μορφή λαϊκής διασκέδασης κι έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των συλλογικών αντιλήψεων.⁴

Σκοπός του άρθρου είναι να ανιχνευτεί ο τρόπος παρουσίασης των Ελλήνων ομογενών μέσα από τις εικόνες και το φιλικό λόγο των ταινιών. Οι ταινίες αντιμετωπίστηκαν ως μαρτυρίες για την εποχή τους. Έγινε προσπάθεια να ενταχθούν στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά συμφραζόμενα της εποχής τους και επιχειρήθηκε να εντοπιστεί η συμβολή τους στη διαμόρφωση των συλλογικών αντιλήψεων. Τέλος, επιχειρήθηκε να απαντηθεί το ερώτημα της πρόσληψης των ταινιών από το κοινό, με ένα συνδυασμό των στοιχείων για τα εισιτήρια των ταινιών και την υποδοχή τους από την κριτική.⁵

Οι ταινίες δεν εξετάστηκαν ως έργα τέχνης. Δεν δώσαμε μεγαλύτερο βάρος σε ταινίες που ξεχώρισαν για την καλλιτεχνική τους ποιότητα, γιατί έχουμε την άποψη ότι η επιλογή των ταινιών με αισθητικά κριτήρια και ο αποκλεισμός εκ των προτέρων των ταινιών «χαμηλής ποιότητας», ορισμένες από τις οποίες όμως έκαναν μεγάλη εισπρακτική επιτυχία, μας απομακρύνει από την ουσία του ζητήματος.⁶ Αναλύσαμε με την ίδια προσοχή ταινίες του «εμπορικού» κινηματογράφου, ακόμα κι εκείνες που έχουν μεγάλες τεχνικές ατέλειες, γιατί, όπως έγραψε ο Βιτγκενστάιν, μπορούμε να πάρουμε «ένα σημαντικό μάθημα από μία χαζή ταινία».⁷ Τέλος, παρόλο που αρκετές ταινίες είναι παραλλαγές στο ίδιο θέμα, δεν αναλύσαμε μόνο τις ταινίες που αποτέλεσαν τα πρότυπα για τις μεταγενέστερες, αλλά τις εξετάσαμε όλες, γιατί θεωρούμε ότι καμία ταινία δεν είναι ίδια ακριβώς με τις άλλες κι η μελέτη της μπορεί να μας αποκαλύψει πολύτιμα στοιχεία.⁸

Τα κύρια ερωτήματα, τα οποία προσπαθήσαμε να απαντήσουμε, είναι: Πώς παρουσιάζονται οι ομογενείς στις ταινίες; Πώς αντιμετω-

⁴ Γιώργος Ανδρίτσος, *Κινηματογράφος και Ιστορία. Η Κατοχή και η Αντίσταση στις ελληνικές ταινίες μυθοπλασίας μεγάλου μήκους από το 1945 μέχρι το 1981* (Αθήνα: ΚΨΜ, 2020), 23.

⁵ Jay Winter, "Film and the Matrix of Memory," *The American Historical Review* 106, no. 3 (2001): 863.

⁶ Eleanor Heartney, "Out of the Bunker: A Recent Exhibition at the Jewish Museum Examined the Use of Nazi Imagery in Contemporary Art," *Art in America* (July 2002), www.Findarticles.com.

⁷ Paolo Virilio, *Το δικαίωμα στην Αντίσταση*, Άρθρο 46 (Αθήνα: 2005), 15.

⁸ Ronald Wilson, "Genre and Hollywood," *Film Quarterly* (Winter 2001), www.Findarticles.com

πίζουν τους ομογενείς οι συμπατριώτες που ζουν στην Ελλάδα; Υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις ταινίες σχετικά με τον τρόπο παρουσίασης των ομογενών; Σε ποια σημεία παρατηρούνται διαφοροποιήσεις με το πέρασμα των χρόνων και σε ποια η παρουσίαση παραμένει σταθερή;

Οι ταινίες

Στην ταινία του Αλέκου Λειβαδίτη *Εκατό Χιλιάδες Λίρες*, σε σενάριο του Νίκου Τσιφόρου, η νέα και όμορφη κόρη ενός ομογενή από την Αυστραλία (Καίτη Πάνου), που κληρονόμησε μετά από το θάνατο του πατέρα της 100.000 λίρες, επιστρέφει στην Ελλάδα. Η μεγάλη της παρουσία τραβά σαν μαγνήτης διάφορους προικοθήρες, αλλά εκείνη προσποιείται ότι χρεοκόπησε για να διαπιστώσει τα συναισθήματά τους. Στο φινάλε έχουμε το απαραίτητο happy end και η κοπέλα παντρεύεται εκείνον που την αγαπά πραγματικά.⁹

Στην ταινία *Δεσποινίς Ετών...* 39 του Αλέκου Σακελλάριου, σε σενάριο των Αλέκου Σακελλάριου και Χρήστου Γιαννακόπουλου, που είναι διασκευή του ομώνυμου θεατρικού τους έργου, ένας νέος πλούσιος επιχειρηματίας από την Αργεντινή (Στέφανος Στρατηγός) έρχεται στην Ελλάδα για λίγες μέρες για να βρει σύζυγο. Στο φινάλε της ταινίας θα φύγει από την Ελλάδα μαζί με τη νέα και όμορφη αρραβωνιαστικιά (Ίλια Λιβυκού), του πρωταγωνιστή (Βασίλης Λογοθετίδης) που κουράστηκε να τον περιμένει να παντρέψει πρώτα τη «γεροντοκόρη» αδελφή του.¹⁰

Στην κωμωδία *Δολάρια και Όνειρα* του Ίωνα Νταϊφά, σε σενάριο του Λεωνίδα Ελευθεριάδη, ένας νέος Ελληνοαμερικανός επιχειρηματίας (Νίκος Καζής) «ένας άνθρωπος των 5.500.000 δολαρίων», έρχεται στην Ελλάδα για να βρει έναν Παπαδόπουλο που κληρονομεί μόνο με μια προφορική εντολή του θείου του 500.000 δολάρια. Αναθέτει την υπόθεση σε έναν δικηγόρο και καταφτάνουν διάφοροι απατεώνες που διεκδικούν την κληρονομιά. Ο κληρονόμος δεν βρίσκεται και τα χρήματα καταλήγουν σε ένα ίδρυμα για τα ορφανά, όμως η ταινία έχει το απαραίτητο happy end, καθώς ο ομογενής θα παντρευ-

⁹ Έκανε 35.784 εισιτήρια τη σεζόν 1947/1948.

¹⁰ Ήταν 6^η ανάμεσα σε 14 ταινίες τη σεζόν 1953/1954 με 34.005 εισιτήρια.

τεί την όμορφη και δυναμική γραμματέα (Άννα Συνοδινού) του δικηγόρου στον οποίο είχε αναθέσει να βρει τον κληρονόμο.¹¹

Στην ταινία *Η Θεία Από Το Σικάγο* του Αλέκου Σακελλάριου μια πανέξυπνη χήρα (Γεωργία Βασιλειάδου) που έζησε πολλά χρόνια στην Αμερική, επιστρέφει στην Ελλάδα και κατορθώνει να παντρέψει τις κόρες του αυστηρού και παλαιών αρχών αδελφού της (Ορέστης Μακρής), που κινδύνευαν να «μείνουν στο ράφι». Τα χάνει όταν βλέπει πώς είναι ντυμένες οι ανιψιές της, που ο αδελφός της τις έχει μεγαλώσει με στρατιωτική πειθαρχία. «[...] Ταμένα τα έχετε; Αυτά είναι λες και το έχουν σκάσει από το ορφανοτροφείο!». Υπόσχεται στον αδελφό της ότι θα τις παντρέψει όλες σε τρεις μήνες. «[...] Στην Αμερική έχω μάθει να τελειώνω τις δουλειές μου γρήγορα». Κρατά την υπόσχεσή της και καλοπαντρεύει τις τρεις ανιψιές της με τρία καλά κι αποκαταστημένα παιδιά. Στο τέλος παντρεύεται και η ίδια έναν παλιό της γείτονα που έχει μείνει χήρος.¹²

Στην ταινία του Δημήτρη Ιωαννόπουλου *Ο Φανούρης Και Το Σόι Του*, σε σενάριο των Αλέκου Σακελλάριου και Χρήστου Γιαννακόπουλου, που είναι βασισμένο στο ομώνυμο θεατρικό τους έργο, ο Φανούρης (Μίμης Φωτόπουλος) για να παντρέψει την αδελφή του (Γκέλυ Μαυροπούλου), που κινδυνεύει να μείνει «γεροντοκόρη», χρειάζεται την υπογραφή του αδελφού του που ζει στην Αμερική (Κώστας Δούκας), για να πουλήσει ένα χτήμα και να μαζέψει τα λεφτά που ζητά ο γαμπρός για προίκα. Τελικά, μολονότι ο αδελφός δεν υπογράφει, η ταινία έχει το απαραίτητο happy end και η αδελφή παντρεύεται με έναν οικογενειακό φίλο που την αγαπάει και την παίρνει χωρίς προίκα.¹³

Στην Αφρική έκαναν μεγάλη περιουσία τα αδέλφια δύο λαϊκών τύπων που δουλεύουν στα πανηγύρια (Βασίλης Αυλωνίτης και Νίκος Φέρμας) στην ταινία του Νίκου Τσιφόρου *Ο Λεφτάς*, σε σενάριο του Πολύβιου Βασιλειάδη. Οι ξενιτεμένοι δεν έχουν σχέσεις με τα αδέλφια τους που παραπονιούνται ότι τους ξέχασαν. Όταν όμως «τους τρώνε τα λιοντάρια», τους αφήνουν μια τεράστια περιουσία.¹⁴

¹¹ Κατατάχτηκε 14^η ανάμεσα σε 24 ταινίες τη σεζόν 1955/1956 με 22.752 εισιτήρια.

¹² Ήταν 1^η ανάμεσα σε 31 ταινίες τη σεζόν 1957/1958 με 142.459 εισιτήρια.

¹³ Κατατάχτηκε 11^η ανάμεσα σε 31 ταινίες τη σεζόν 1957/1958 με 34.149 εισιτήρια.

¹⁴ Ήταν 10^η ανάμεσα σε 31 ταινίες τη σεζόν 1957/1958 με 37.235 εισιτήρια.

Στην ταινία του Κώστα Γεωργούτσου *Γαμήλιες Περιπέτειες* ένας πάμπλουτος νέος, Ελληνοαμερικάνος που υπηρετεί τη θητεία του στην αμερικανική στρατιωτική αεροπορία (Κώστας Κακκαβάς), αφήνει έγκυο την κόρη (Ξένια Καλογεροπούλου) ενός εργοστασιάρχη που αντιμετωπίζει μεγάλα οικονομικά προβλήματα (Γιώργος Δαμασιώτης), με την οποία γνωρίστηκε στο Παρίσι. Όταν εκείνη γεννάει ένα «αραπάκι» γράφει στη μάνα του «[...] Εμάς εδώ μας θεωρούν αφελείς!» και την εγκαταλείπει, αλλά γυρίζει μετανιωμένος κοντά της, όταν εκείνη του φανερώνει το μυστικό της. «[...] Ήμουν νέα, όταν γνώρισα τον πατέρα σου [...]. Ήταν μιγάς. Δούλευε στο κτήμα που ήταν επιστάτης ο πατέρας μου. Όταν έμεινα έγκυος φύγαμε για το New York. Εκεί με πάντρεψε».¹⁵

Στην κωμωδία του Κώστα Χατζηχρήστου *Ο Ταξιτζής*, σε σενάριο του Άκη Φάρα, ο πρωταγωνιστής (Κώστας Χατζηχρήστος) παλεύει να βγάλει το μεροκάματο με ένα σαραβαλάκι που συνέχεια χαλάει. Έχει ένα πλούσιο μπάρμπα στην Αμερική, αλλά δεν τον αφήνει «[...] η θεία μου η καρακάξα να μου στείλει ούτε σέντσι Ας γίνει μακαρίτισσα και θα την πιάσω την καλή!». Η ζωή του αλλάζει, όταν ο θείος του (Τάκης Χριστοφορίδης) του στέλνει ένα πολυτελές αυτοκίνητο που κυκλοφορεί για πρώτη φορά στην Ευρώπη και του δίνει την αντιπροσωπεία για την Ελλάδα.¹⁶

Από την Αμερική έρχεται για διακοπές στην Ελλάδα με τη σύζυγό του και τις τρεις κόρες του ένας πλούσιος ομογενής (Βασίλης Αυλωνίτης), στην κωμωδία του Ντίμη Δαδήρα *Τρία Κορίτσια Από την Αμερική*, σε σενάριο του Απόλλωνα Γαβριηλίδη. Στο φινάλε της ταινίας οι κόρες παντρεύονται τρία φτωχά παιδιά που γνώρισαν στην Αθήνα.¹⁷

Στην κωμωδία του Κώστα Ανδρίτσου *Επτά Ημέρες Ψέματα*, σε σενάριο των Νίκου Τσιφόρου και Πολύβιου Βασιλειάδη, ένας φουκαράς (Νίκος Σταυρίδης) παριστάνει το σύζυγο μιας νέας κοπέλας (Πόπη Λάζου), για να μην χάσει εκείνη το διαμέρισμα που θα της κάνει δώρο για το γάμο της η πάμπλουτη θεία της από το Κονγκό (Άννα Παϊ-

¹⁵ Κατατάχθηκε 40^η ανάμεσα σε 51 ταινίες τη σεζόν 1958/1959 με 8.856 εισιτήρια.

¹⁶ Ήταν 16^η ανάμεσα σε 82 ταινίες τη σεζόν 1962/1963 με 37.426 εισιτήρια.

¹⁷ Κατατάχθηκε 35^η ανάμεσα σε 92 ταινίες τη σεζόν 1963/1964 με 146.384 εισιτήρια.

τατζή). Μετά από περιπέτειες η απάτη αποκαλύπτεται, όμως η θεία, που είναι χήρα, συγχωρεί την ανιψιά της και θα παντρευτεί το φτωχό αλλά τίμιο «ψεύτικο» σύζυγο, ενώ κι ο φίλος της (Γιώργος Γαβριηλίδης) που ήρθε μαζί της από το Κονγκό θα παντρεύει την κόρη του με έναν φτωχό ζωγράφο.¹⁸

Στην ταινία του Ερρίκου Θαλασσινού *Ο Μπαμπάς Μου Κι Εγώ*, σε σενάριο του Γιάννη Μαρή, ένας χρεοκοπημένος επιχειρηματίας (Λάμπρος Κωνσταντάρας) πηγαίνει με την κόρη του (Ξένια Καλογεροπούλου) σε ένα ακριβό ξενοδοχείο, ελπίζοντας πως θα της βρει έναν πλούσιο γαμπρό. Η λύση στα προβλήματά του δίνεται από μια πάμπλουτη και εκκεντρική Ελληνοαμερικάνα (Δέσπω Διαμαντίδου) που έρχεται για διακοπές στο ίδιο ξενοδοχείο, η οποία ήταν ερωτευμένη όταν ήταν νέα μαζί του. Η Ελληνοαμερικάνα που έκανε τρεις γάμους, αλλά ποτέ δεν ξέχασε τον πρώτο της έρωτα, πληρώνει όλα τα χρέη του πρωταγωνιστή και στο φινάλε παντρεύονται.¹⁹

Στην ταινία ο *Ανηψιός Μου Ο Μανώλης* του Απόστολου Τεγόπουλου, σε σενάριο του Λάκη Μιχαηλίδη, βασισμένο στο θεατρικό του Γιώργου Κατσαμπή, ένας πλούσιος επιχειρηματίας από την Αμερική (Νίκος Ρίζος), που φιλοξενείται από την οικογένεια ενός μακρινού θείου του (Βασίλης Αυλωνίτης), ο οποίος θέλει να τον παντρεύει με την όμορφη κόρη του (Πόπη Λάζου), αλλάζει ταυτότητα με ένα φτωχό επαρχιώτη (Κώστας Χατζηχρήστος), για να εξακριβώσει τα συναισθήματα των συγγενών του. Όταν φανερώνεται η αλήθεια, λέει ότι χρεοκόπησε, για να τους δοκιμάσει, και αντιλαμβάνεται ότι τον ήθελαν αποκλειστικά για τα λεφτά του. Στο φινάλε παντρεύεται την αδελφή του φτωχού επαρχιώτη, του μόνου που προθυμοποιήθηκε να τον βοηθήσει.²⁰

Στην κωμωδία του Βασίλη Παπάζογλου *Ο Ψευτοθόδωρος*, σε σενάριο του Βασίλη Μπέτσου, ένας ομογενής από το Κονγκό (Βασίλης Αυλωνίτης) έρχεται στην Ελλάδα άφραγκος, αφού την τελευταία στιγμή έσωσε το «τομάρι του» και οι συγγενείς του, νομίζοντας πως έχει μεγάλη περιουσία, τσακώνονται ποιος θα τον φιλοξενήσει. Διαδί-

¹⁸ Ήταν 37^η ανάμεσα σε 92 ταινίες τη σεζόν 1963/1964 με 138.092 εισιτήρια.

¹⁹ Κατατάχθηκε 41^η ανάμεσα σε 92 ταινίες τη σεζόν 1963/1964 με 121.469 εισιτήρια.

²⁰ Ήταν 45^η ανάμεσα σε 92 ταινίες τη σεζόν 1963/1964 με 113.921 εισιτήρια.

δει ότι έχει έξι μήνες ζωή και παίρνει από τους συγγενείς του, που ανταγωνίζονται για να κερδίσουν την εύνοιά του, δανεικά, υποσχόμενος ότι θα τους αφήσει κληρονόμους. Στο φινάλε σκηνοθετεί το θάνατό του και φεύγει για το εξωτερικό, αφήνοντας στη διαθήκη του στους συγγενείς του την ευχή του.²¹

Στην κωμωδία του Αλέκου Σακελλάριου *Θα Σε Κάνω Βασίλισσα*, που είναι μεταφορά στον κινηματογράφο του ομώνυμου θεατρικού έργου των Αλέκου Σακελλάριου και Χρήστου Γιαννακόπουλου, ο πρωταγωνιστής (Θανάσης Βέγγος), ένας τσιγκούνης αλλά δαιμόνιος εργολάβος οικοδομών, έπεισε τη γυναίκα του να γράψει στον πλούσιο θείο της στην Αμερική (Λάμπρος Κωνσταντάρας) ότι ο άνδρας της πέθανε, για να συνεχίσει να στέλνει τα 200 δολάρια το μήνα που της έστελνε όσο ήταν ανύπαντρη. Όταν έρχεται στην Ελλάδα ο θείος, ο πρωταγωνιστής βάζει ένα ψεύτικο μουστάκι και παριστάνει τον ενοικιαστή στο σπίτι της γυναίκας του, αλλά ο θείος την προξενεύει με έναν νεαρό και πλούσιο Ελληνοαμερικάνο φίλο του, (Γιώργος Μούτσιος). Μετά από αρκετές κωμικές περιπέτειες, ο πρωταγωνιστής φανερώνει στο θείο την αλήθεια και μετακομίζει, όπως είχε υποσχεθεί στο θείο, σε ένα ρετιρέ και αγοράζει στη γυναίκα του ένα αυτοκίνητο.²²

Στην κωμωδία του Γιώργου Κωνσταντίνου *Ο Άνθρωπος Για Όλες Τις Δουλειές*, σε σενάριο των Γιώργου Κωνσταντίνου, Γιώργου Λαζαρίδη και Χρήστου Κυριακού, ένας Ελληνοαμερικανός (Γιάννης Μιχαλόπουλος), που έρχεται στην Ελλάδα για διακοπές, ξεκίνησε από χαμηλά και με την επινοητικότητά του έγινε μεγιστάνας του πλούτου, ο βασιλιάς της οδοντογλυφίδας.

«[...] Ζητιανεύαμε. Ήταν η εποχή του τρομερού κραχ. Η μάνα μου ήταν Ελληνίδα, χρυσή γυναίκα. [...] Πουλούσα σπίρτα μέσα στο κρύο. Ξέρεις το κρύο στη New York; Ένα κουτί σπίρτα πουλούσα κι ένα έκαιγα για να ζεσταθώ. Κάποτε πρόσεξα ότι οι πελάτες των εστιατορίων έζυναν τα δόντια τους με τα σπίρτα. [...] Ήμουν ο πρώτος που το πρόσεξε [...] δύο εργοστάσια στο Ντιτρόιτ 5.500 εργάτες».

²¹ Κατατάχθηκε 67^η ανάμεσα σε 92 ταινίες τη σεζόν 1963/1964 με 43.197 εισιτήρια.

²² Ήταν 22^η ανάμεσα σε 93 ταινίες τη σεζόν 1964/1965 με 214.514 εισιτήρια.

Ο Ελληνοαμερικανός, που είναι δυστυχημένος γιατί δεν έχει κανένα στον κόσμο, θα βρει χάρη στον πρωταγωνιστή (Γιώργος Κωνσταντίνου) μια οικογένεια, καθώς θα φύγει για την Αμερική μαζί με μια νέα ανύπαντρη μητέρα (Μπέτυ Αρβανίτη), που είχε εγκαταλείψει το παιδί της στην πόρτα του σπιτιού του πρωταγωνιστή.²³

Στην κωμωδία του Πάνου Γλυκοφρύδη *Κάλλιο Πέντε και Στο Χέρι*, σε σενάριο των Γιώργου Οικονομίδη και Κώστα Νικολαΐδη, ένας αυτοδημιούργητος και παλαιών αρχών μεγαλομπακάλης από τη Μάνη (Μίμης Φωτόπουλος) θέλει να αποφασίσει ο ίδιος για τους γάμους των παιδιών του. Ο αδελφός του, που έρχεται από την Αμερική μετά από 20 χρόνια (Γιώργος Οικονομίδης), όταν βλέπει τις ανιψιές του σχολιάζει, «πώς τα έχεις ντυμένα τα κορίτσια; Πώς είναι έτσι;». Φέρνει στις ανιψιές του φορέματα, προκαλώντας την έκρηξη του πρωταγωνιστή: «Πώς τις γδύσατε έτσι με τα αμερικάνικα ρετάλια που φέρατε;». Στο φινάλε με τη βοήθεια του ομογενή οι ανιψιές του παντρεύονται αυτούς που αγαπούν.²⁴

Στην κωμωδία του Πάνου Γλυκοφρύδη *Ο Άνθρωπος Που Γύρισε Από Τα Πιάτα*, σε σενάριο του Γιώργου Λαζαρίδη, βασισμένο στο θεατρικό έργο των Νίκου Τσιφόρου και Πολύβιου Βασιλειάδη, ένας ομογενής (Κώστας Χατζηχρήστος) επιστρέφει μετά από 25 χρόνια στην Ελλάδα για να βρει σύζυγο. Ξεκίνησε από το μηδέν. Άρπαξε όμως την ευκαιρία και, όταν κέρδισε «1.100 ντόλαρ στα ζάρια», συνεταιρίστηκε με ένα Έλληνα που είχε ένα ρεστοράν. Μέσα σε πέντε χρόνια απέκτησε δέκα μαγαζιά «στο Μπόστον, στο Νιου Γιork στο Τσίκαγο». Αποδειγνεται πιο έξυπνος από τους απατεώνες, που θέλουν να του πουλήσουν ένα παρατημένο εργοστάσιο, βγάζοντας μεγάλο κέρδος από αυτή την υπόθεση. «[...] Λέτε Αμερικανάκια εμάς. Αχ και να ξέρατε τι κορόιδα είστε εσείς. Να βάλετε δίπλωμα και γαλόνια». Στο φινάλε παντρεύεται την υπηρέτρια (Νίτσα Μαρούδα) της οικογένειας του εργοστασιάρχη, που προσπάθησε να τον εξαπατήσει, γιατί ξέρει να μαγειρεύει φασολάδα.²⁵

²³ Κατατάχτηκε 26^η ανάμεσα σε 101 ταινίες τη σεζόν 1965/1966 με 224.539 εισιτήρια.

²⁴ Ήταν 33^η ανάμεσα σε 101 ταινίες τη σεζόν 1965/1966 με 181.151 εισιτήρια.

²⁵ Κατατάχτηκε 37^η ανάμεσα σε 108 ταινίες τη σεζόν 1966/1967 με 193.259 εισιτήρια.

Στην κωμωδία της Φρίντας Γιάγκου *Ένα Καράβι Παπαδόπουλοι*, σε σενάριο του Νίκου Τσιφόρου, ένας Ελληνοαμερικανός κροίσος (Χρήστος Τσαγανέας) παριστάνει τον κατεστραμμένο οικονομικά, για να εξακριβώσει τα συναισθήματα των συγγενών και αφήνει την περιουσία του σε εκείνους που τον νοιάζονται πραγματικά.²⁶

Από την Αργεντινή έρχεται στην Ελλάδα για να βρει γυναίκα ο πλούσιος μεσόκοπος επιχειρηματίας (Ραφαήλ Ντενόγια), στην ταινία *Ο Ρωμηός Έχει Φιλότητα* του Αλέκου Σακελλάριου, ριμέικ της ταινίας *Δεσποινίς Ετών...* 39. Τελικά, θα φύγει από την Ελλάδα με τη νέα και όμορφη αρραβωνιαστικιά (Νίκη Λινάρδου) του πρωταγωνιστή (Λάμπρος Κωνσταντάρας), που βαρέθηκε να περιμένει να παντρευτεί η «γεροντοκόρη» αδελφή του.²⁷

Στην κωμωδία του Γιάννη Δαλιανίδη *Ο Γόης*, που βασίζεται στο ομώνυμο θεατρικό του Αλέκου Σακελλάριου, ο πρωταγωνιστής (Κώστας Βουτσάς), για να παντρευτεί την κοπέλα που αγαπά (Νόρα Βαλσάμη), επινοεί ένα ψεύτικο πάμπλουτο θείο από την Αμερική, «που του στέλνει δολάρια». Όμως, την ημέρα του αρραβώνα παρουσιάζεται ξαφνικά ο ψεύτικος θείος (Διονύσης Παπαγιαννόπουλος), φορτωμένος με δώρα και ο πρωταγωνιστής παθαίνει νευρικό κλονισμό. Είναι ένας Ελληνοαμερικανός που συγκινήθηκε με την ιστορία του πρωταγωνιστή, γιατί του θύμισε τον ανιψιό του. Νιώθει τύψεις για την αυτοκτονία του ανιψιού του, γιατί, όταν του ζήτησε βοήθεια, του έστειλε 15 δολάρια και μια χρυσή λίρα και του είπε ότι αυτός έτσι ξεκίνησε. Στο φινάλε η παρεξήγηση λύνεται. Ο πρωταγωνιστής θα παντρευτεί την καλή του και θα πάει στην Αμερική για να δουλέψει στις επιχειρήσεις του ψεύτικου θείου.²⁸

Στην κωμωδία του Γιώργου Πετρίδη *Αριστοτέλης Ο Επιπόλαιος* σε σενάριο του Ναπολέοντα Ελευθερίου ο δίδυμος αδελφός του πρωταγωνιστή (ο Νίκος Σταυρίδης σε διπλό ρόλο), ένας πετυχημένος επιχειρηματίας, που έχει οργανώσει πολλές επιχειρήσεις στο Κονγκό και έχει μεγάλες καταθέσεις σε όλες τις ελβετικές τράπεζες, αναλαμβάνει να γλιτώσει τον επιπόλαιο και γυναικά αδελφό του από τη χρεοκοπία.

²⁶ Ήταν 46^η ανάμεσα σε 117 ταινίες τη σεζόν 1966/1967 με 141.812 εισιτήρια.

²⁷ Κατατάχτηκε 37^η ανάμεσα σε 99 ταινίες τη σεζόν 1967/1968 με 179.662 εισιτήρια.

²⁸ Ήταν 12^η ανάμεσα σε 99 ταινίες τη σεζόν 1969/1970 με 356.864 εισιτήρια.

Ο δαιμόνιος ομογενής διασώζει την επιχείρηση του αδελφού του και φεύγει για το Κονγκό με μια όμορφη τραγουδίστρια που εκμεταλλευόταν τον αδελφό του.²⁹

Από το Κονγκό γυρίζει μετά από 25 χρόνια ένας πλούσιος ομογενής (Λάμπρος Κωνσταντάρας), μαζί με το μαύρο πιστό υπηρέτη του στη κωμωδία του Κώστα Καραγιάννη *Ο Άνθρωπος Που Γύρισε Από Τη Ζέστη*, σε σενάριο του Αλέκου Σακελλάριου. Έρχεται σε σύγκρουση με τα παιδιά του, διαφωνώντας με τις μοντέρνες ιδέες τους, κι αποφασίζει να γυρίσει πίσω στο Κονγκό. Την τελευταία στιγμή, όμως, συμφιλιώνεται με τα παιδιά του, που ζητούν συγγνώμη για τη συμπεριφορά τους, και μένει στην Ελλάδα.³⁰

Συμπεράσματα

Εντοπίσαμε 22 ταινίες στις οποίες πρωταγωνιστούν ή παίζουν σημαντικό ρόλο ομογενείς. Στις δεκατέσσερις οι ομογενείς είναι από τις Ηνωμένες Πολιτείες, σε τέσσερις από το Κονγκό, σε δύο από την Αργεντινή, ενώ μία από την Αυστραλία και σε μία γενικά από την Αφρική. Οι ταινίες, όπως ήταν αναμενόμενο σε μια κοινωνία, όπως η ελληνική, στην οποία ο προορισμός των γυναικών ήταν ο γάμος και η ανατροφή των παιδιών, επικεντρώνουν στους άνδρες, που με τη σκληρή δουλειά και την εξυπνάδα τους κατόρθωσαν να προκόψουν και να φτάσουν ψηλά. Λίγες είναι οι ταινίες που επικεντρώνουν στις γυναίκες. Πρόκειται για πλούσιες χήρες ή κληρονόμους, οι οποίες με την περιουσία τους απολαμβάνουν πολύ μεγαλύτερες ελευθερίες από αυτές που έχουν οι γυναίκες στην Ελλάδα και μπορούν να καθορίζουν οι ίδιες τη μοίρα τους.

Οι ομογενείς παρουσιάζονται να έχουν μεγάλη νοσταλγία για την Ελλάδα. Στην ταινία *Τρία Κορίτσια Από την Αμέρিকা* ο πρωταγωνιστής (Βασίλης Αυλωνίτης) τονίζει τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν στην ξενιτιά και τη νοσταλγία τους για την Ελλάδα.

«[...] Δουλέψαμε σκληρά για να κερδίσουμε τη ζωή μας, για να αποκτήσουμε την περιουσία. Δουλέψαμε σε ξένα χέρια μακριά

²⁹ Κατατάχθηκε 57^η ανάμεσα σε 87 ταινίες τη σεζόν 1970/1971 με 86.979 εισιτήρια.

³⁰ Ήταν 22^η ανάμεσα σε 64 ταινίες τη σεζόν 1972/1973 με 92.400 εισιτήρια.

από την αγαπημένη μας Ελλάδα, μακριά από τους δικούς μας[...]και τώρα με την καρδιά πλημυρισμένη με νοσταλγία για την πατρίδα μας, γυρίσαμε γεμάτοι όνειρα να ζήσουμε τα λίγα χρόνια που μας απομένουν».

Ακόμα κι όταν δεν σκέφτονται την επιστροφή στην πατρίδα, θέλουν να παντρευτούν Ελληνίδες. Σε αναζήτηση συζύγου έρχονται στην Ελλάδα στις ταινίες *Ο Άνθρωπος Που Γύρισε Από Τα Πιάτα, Δολάρια Και Όνειρα, Ο Ανηψιός Μου Ο Μανώλης, Αριστοτέλης Ο Επιπόλαιος, Επτά Ημέρες Ψέματα, Δεσποινίς Ετών... 39* και *Ο Ρωμηός Έχει Φιλότιμο*. Με Έλληνες παντρεύονται οι πλούσιες χήρες που επιστρέφουν στην Ελλάδα στις ταινίες *Η Θεία Από Το Σικάγο, Επτά Ημέρες Ψέματα* και *Ο Μπαμπάς Μου Κι Εγώ*. Με Έλληνες παντρεύουν τις κόρες τους οι ομογενείς στις ταινίες *Τρία Κορίτσια Από την Αμερική* και *Επτά Ημέρες Ψέματα*. Δεν τους πειράζει αν οι γαμπροί είναι φτωχοί. Όπως αναφέρει στη δεύτερη ο ομογενής (Γιώργος Γαβριηλίδης), «[...] Για αυτό ήρθα στην Ελλάδα, για να βρω ένα τίμιο και καλό παιδί για την κόρη μου! Ας είναι και φτωχός! Τι να τα κάνω τα λεφτά; Έχω μπόλικά!». Εξάλλου, όπως λέει στην πρώτη ο πρωταγωνιστής, αν είναι φτωχοί υπάρχει η «[...] ελπίδα πως θα δουλέψουν σκληρά για να αυγατίσουν την περιουσία».

Ένας συνηθισμένος τύπος στις ελληνικές ταινίες είναι ο επιτυχημένος ομογενής, στις περισσότερες περιπτώσεις Ελληνοαμερικανός, που δούλεψε σκληρά για να πετύχει, ξεκινώντας από τις πιο κακοπληρωμένες και βαριές δουλειές. Χαρακτηριστική για την εικόνα του πλούσιου Ελληνοαμερικανού στον ελληνικό κινηματογράφο είναι η κωμωδία *Ο Άνθρωπος Που Γύρισε Από Τα Πιάτα*. Ο πρωταγωνιστής (Κώστας Χατζηχρήστος) φοράει καουμπόικο καπέλο, χρυσά δαχτυλίδια και καδένες. Ξεκίνησε πλένοντας πιάτα, για να αποκτήσει μια αλυσίδα από εστιατόρια. «[...] Πολύ πιάτο στην Αμερική. [...] Εμένα που με βλέπεις θα 'χω πλύνει ίσαμε οχτώ εκατομμύρια πιάτα. [...] Πιάστηκε το νεφρί μου το ρημάδι. Ανάθεμα σε αυτόν που έφτιαχνε τα πιάτα». Έχουμε μια μικρή παραλλαγή του χαρακτήρα του πανέξυπνου «βλάχου», που έπαιξε για πολλά χρόνια και με πολύ μεγάλη επιτυχία στο θέατρο και στον κινηματογράφο ο Χατζηχρήστος.

Οι ταινίες αντιμετωπίζουν με μια αμφιθυμία τους ομογενείς, ιδίως τους Ελληνοαμερικανούς, η οποία ίσως αντικατοπτρίζει την αντιμε-

τώπισή τους από την ελληνική κοινωνία. Εκφράζεται ο θαυμασμός και η υπερηφάνεια για τα μεγάλα οικονομικά τους επιτεύγματα, αλλά την ίδια στιγμή υπάρχει και μια υποτίμηση ή απαξίωση, ιδίως για τους Ελληνοαμερικανούς, που ξεκίνησαν από πολύ χαμηλά, η οποία δηλώνεται με τη χαρακτηριστική έκφραση «πιατάδες». Στις ταινίες *Ο Άνθρωπος Που Γύρισε Από Τα Πιάτα*, *Τρία Κορίτσια Από Την Αμερική*, *Δολλάρια Και Όνειρα* και *Ο Ανηψιός Μου Ο Μανώλης* ο Ελληνοαμερικανός θεωρείται ως το εύκολο θύμα από διάφορους επιτήδειους, που τον πλησιάζουν για να τον πιάσουν κορόιδο, αλλά και από τους συγγενείς του, που προσπαθούν να του αποσπάσουν χρήματα, θωρώντας τον αφελή.

Ωστόσο, στην πράξη οι ομογενείς αποδείχονται εξυπνότεροι από αυτούς που θέλουν να τους εκμεταλλευτούν. Χαρακτηριστικά στην κωμωδία *Ο Άνθρωπος Που Γύρισε Από Τα Πιάτα* ο πρωταγωνιστής αγανακτισμένος με την απαξίωση με την οποία τον αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα λέει «[...] Εσείς εδώ πέρα το έχετε παρακάνει. Πιατάδες μας ανεβάζετε, πιατάδες μας κατεβάζετε. [...] Πρέπει όμως να έχετε υπό την υποψία σας ότι εμείς αγωνιζόμαστε 25 χρόνια στην Αμερική» και συμπληρώνει με νόημα «[...] εμείς οι πιατάδες μέχρι αντιπρόεδρο βγάλαμε», κάνοντας μια αναφορά στο Σπύρο Άγκνιου, που το 1969 έγινε ο 39^{ος} αντιπρόεδρος των ΗΠΑ. Μια αντιστροφή της κατάστασης έχουμε στην κωμωδία *Ο Ψευδοθόδωρος* στην οποία ένας αδέκαρος ομογενής (Βασίλης Αυλωνίτης) αποσπά χρήματα από τους αφελείς συγγενείς του.

Οι συγγενείς των ομογενών στην Ελλάδα τους περιμένουν σαν από μηχανής θεούς, για να τους λύσουν όλα τα προβλήματα. Σε κάποιες από τις ταινίες οι συγγενείς ζουν από τα εμβάσματα που τους στέλνουν, ενώ σε άλλες η κληρονομιά που τους αφήνουν είναι η σωτηρία τους.³¹ Χαρακτηριστικά στην κωμωδία *Θα Σε Κάνω Βασίλισσα* ο πρωταγωνιστής (Θανάσης Βέγγος), όταν η γυναίκα του (Νίκη Λινάρδου) τον κατηγορεί για την απάτη που έστησαν στο θείο της, απαντά ότι με αυτά τα λεφτά ξεκίνησε τις επιχειρήσεις του.

³¹ Χρυσάφης Ιορδάνογλου, «Η οικονομία 1949-1974. Ανάπτυξη και νομισματική σταθερότητα», στο *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000* τ. 9. *Νικητές και ηττημένοι* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2003), 62.

«[...] Με αυτά τα 200 δολάρια και με εκείνη την παρτίδα τα καλαμπόκια κάναμε την πρώτη μας σιρμαγιά. Και με βάση πάντα τα 200 δολάρια του θείου ξανοίχτηκα, έφερα εκείνα τα ραδιόφωνα, τα πούλησα, αγόρασα τα κατεψυγμένα κρέατα, τα οποία επούλησα, επήρα τα καναβάτσα, τα έδωσα και πήραμε τη μεγάλη δημοπρασία της ΟΔΥΣΙ, που από αυτή αποκτήσαμε το μεγάλο διαμέρισμα της οδού Πιπίνου».

Μια διαφορετική παρουσίαση των ομογενών, που αδιαφορούν για τους δικούς τους στην Ελλάδα και δεν τους βοηθάνε ουσιαστικά, έχουμε στην ταινία *Κάλλιο Πέντε και Στο Χέρι* στην οποία ο πρωταγωνιστής, όταν ο αδελφός του του χαρίζει ένα πολύχρωμο πουκάμισο, σχολιάζει ειρωνικά «[...] Δεν φοράω αυτό το λιβάδι να με φάει κανένα μοσχάρι!» και μεταξύ αστείου και σοβαρού τον κατηγορεί «[...] Δεν ντρέπεσαι ύστερα από τόσα χρόνια να μου φέρνεις τα υπόλοιπα της UNRRA». Στην ίδια ταινία ο πρωταγωνιστής παρουσιάζεται να πληρώνει για το πολυτελές αυτοκίνητο που του κάνει δώρο ο αδελφός του, για την φορτωτική, τον εκτελωνισμό και την εισφορά, περισσότερα από όσα πιάνει αυτό στην αγορά. Σε παρόμοιο κλίμα, στην κωμωδία *Ο Ταξιτζής* ο πρωταγωνιστής (Κώστας Χατζηχρήστος) σχολιάζει ειρωνικά πως ο πλούσιος μπάρμπα του «[...] Θα μου έχει στείλει κάνα δέμα με οδοντόβουρτσες, τσίχλες και τσατσάρες».

Μια τελείως απαξιωτική παρουσίαση του ομογενή γίνεται στην ταινία *Ο Φανούρης Και Το Σόι Του*. Ο ομογενής, που έχει αποξενωθεί πλήρως από τους δικούς του, αδιαφορεί για την αποκατάσταση της αδελφής του. Η στάση του επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη σύζυγό του, που δεν είναι τυχαίο ότι είναι Αμερικάνα (Νανά Σκιαδά), η οποία, ακούγοντας ότι το μερίδιό τους από την πώληση ενός κτήματος είναι 400 δολάρια, λέει χαρούμενη πως με αυτά θα φτιάξουν το σπίτι για τα σκυλιά τους, που τα έχουν σαν παιδιά τους. Όταν ο αδελφός του ζητάει να παραιτηθεί από το μερίδιό του, για να παντρέψουν την αδελφή τους, εκείνος λέει πως δεν μπορεί, γιατί το ξέρει η γυναίκα του, και προτείνει να στείλει κρυφά τα λεφτά, όταν γυρίσει στην Αμερική. Δικαιολογεί τη γυναίκα του, που έχει τη γνώμη ότι έχει δώσει αρκετά για τους δικούς του, και λέει ότι αυτά τα λεφτά είναι για τα σκυλιά, για να εισπράξει το ειρωνικό σχόλιο του Φανούρη «Για τους δικούς της δηλαδή». Όταν λέει ότι δεν ζήτησε τίποτα από την περιου-

σία του πατέρα, ο αδελφός του τον κατηγορεί ότι κοιτάζε μόνο τον εαυτό του, αδιαφορώντας για τις αδελφές του, εκφράζοντας το μεγαλύτερο μέρος των θεατών που συμφωνούσε μαζί του. «[...] Ποια περιουσία του πατέρα; Η μόνη περιουσία που μας άφησε ο πατέρας ήταν οι τρεις αδελφές. Κι όλα αυτά τα χρόνια που εσύ την πέρναγες κοτσάνι, εγώ εδώ έχυνα κάθε μέρα έναν κουβά ιδρώτα για να ζήσω αυτές τις τρεις αδερφές που είναι και δικές σου. Εσύ τι έκανες;». Όταν ο ομογενής δικαιολογείται λέγοντας ότι όταν πρωτοπήγε στην Αμερική έπλενε πιάτα, ο αδελφός του απαντά «[...] Να έπλενες πιάτα εδώ για να φέρνεις το μεροκάματο στους δικούς σου ή μήπως νομίζεις ότι έκανες το χρέος σου, επειδή κάθε δύο χρόνια μας έστελνες μια παρδαλή πουκαμίσα και δυο νάιλον σοβράκες», θυμίζοντας ίσως σε πολλούς θεατές τα δέματα που έστελναν οι Ελληνοαμερικανοί με τα πολύχρωμα αμερικάνικα πουκάμισα. Η άρνησή του να παραιτηθεί υπέρ της αδελφής του θα οδηγήσει στη ρήξη με τον αδελφό του, που δεν θα τον κρατήσει στο τραπέζι του αρραβώνα της αδελφής με τον παλιό οικογενειακό φίλο. Ωστόσο, η απαξιοτική παρουσίαση είναι εξαίρεση στον κανόνα, καθώς στην ίδια ταινία έχουμε την κλασική εικόνα του ομογενή που ενδιαφέρεται για την οικογένειά του. Είναι ένας μεσήλικας που ήρθε στην Ελλάδα για να παντρέψει την κόρη της αδερφής του και της κάνει δώρο τα έπιπλα.

Σε δύο ταινίες οι ομογενείς παρουσιάζονται ως φορείς των νέων ιδεών που έρχονται από την Αμερική, τη χώρα της ελευθερίας, και αμφισβητούν τις παραδοσιακές αντιλήψεις που εξακολουθούν να επικρατούν στην Ελλάδα, ιδιαίτερα για το «καυτό» θέμα του γάμου των κοριτσιών. Έχουμε μια σύγκρουση της νεοτερικότητας, που εκφράζουν οι ομογενείς, με την παράδοση, που εκπροσωπούν οι συγγενείς τους στην Ελλάδα. Πρόκειται όμως για μια επίπλαστη νεοτερικότητα, που δεν αμφισβητεί τον πυρήνα των παραδοσιακών αξιών της ελληνικής κοινωνίας και περιορίζεται μόνο σε έναν επιφανειακό εκσυγχρονισμό.

Στην ταινία *Η Θεία Από Το Σικάγο* η πρωταγωνίστρια αναλαμβάνει να αλλάξει τα πάντα στο σπίτι του «οπισθοδρομικού» αδελφού της για να κατορθώσει να παντρέψει τις ανιψιές της. Ξεκινά από την παλαιομοδίτικη και ξεπερασμένη επίπλωση. «[...] Δεν είναι έπιπλα αυτά! Τι αρχαιολογίες είναι αυτές; [...] Ο μπουφές θα γίνει μπαράκι. [...] Θα μπει ένα νέο σαλόνι». Δεν γλιτώνει ούτε το πιάνο: «[...] Το

πιάνο θα φύγει. Επιτρέπεται πιάνο στην εποχή μας; Βάλτε μια αγγελία ότι πουλιέται όσο-όσο. Στη θέση του θα βάλουμε ένα πικάπ που έφερα από το Σικάγο». Στη συνέχεια, αλλάζει το ντύσιμο των ανιψιών της και τις προτρέπει να μάθουν τους μοντέρνους χορούς. Όταν ο αδελφός της αντιδρά βλέποντας τις κόρες του με μοντέρνα ρούχα να χορεύουν στο σπίτι *rock and roll* και τους λέει «[...] κλείστε τα παράθυρα! Θα μας μουντζώνει ο κόσμος!», εκείνη του απαντά ότι πρέπει να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα: «[...] Γιατί να μας μουντζώνει; Επειδή συγχρονιζόμαστε; Προχωρά ο κόσμος, Χαρίλαε!». Ωστόσο δεν αμφισβητεί σε καμία περίπτωση τον καθοριστικό ρόλο της οικογένειας στο γάμο των κοριτσιών, ενώ επιλέγει τους υποψήφιους γαμπρούς με βασικό κριτήριο την οικονομική τους κατάσταση.

Πιο προοδευτικές ιδέες, που αμφισβητούν τις παραδοσιακές αξίες της ελληνικής κοινωνίας, φαίνεται ότι έχει ο ομογενής στην κωμωδία του Πάνου Γλυκοφρύδη *Κάλλιο Πέντε Και Στο Χέρι*. Τονίζει με υπερηφάνεια πως «[...] τα κορίτσια στην Αμερική έχουν ελευθερία» και λέει στον αυταρχικό αδελφό του ότι «[...] τα παιδιά τα δικά μου κάνουν κουμάντο μόνα τους». Όμως κατά βάθος έχει παραμείνει πιστός στις πατροπαράδοτες ελληνικές αξίες. Στο φινάλε, ο πρωταγωνιστής του στέλνει ένα ψεύτικο τηλεγράφημα ότι ένας μπάσκετμπολίστας έκλεψε την κόρη του. Εκείνος, ξεχνώντας τις προοδευτικές ιδέες του, που ισχύουν μάλλον μόνο για τους άλλους, απειλεί ότι θα του κόψει τα πόδια και λέει στον αδελφό του να του στείλει τις βαλίτσες στη φυλακή! Ο αδελφός του φανερώνει την αλήθεια και τονίζει ότι οι Έλληνες, όπου κι αν πάνε, μένουν πιστοί στις ελληνικές παραδοσιακές αξίες. «[...] Εγώ έστειλα το τηλεγράφημα, για να μάθεις ότι ο Ρωμιός όχι στο νέο κόσμο αλλά και στον άλλο κόσμο να πάει, πάντα Ρωμιός θα μείνει». Μια αντιστροφή της κατάστασης έχουμε στην κωμωδία *Ο Άνθρωπος Που Γύρισε Από Τη Ζέστη*, στην οποία ο πρωταγωνιστής, που έχει λείψει πάρα πολλά χρόνια στην Αφρική, έχει μείνει πιστός στις παραδοσιακές αξίες και έρχεται σε σύγκρουση με τις μοντέρνες αντιλήψεις της συζύγου του και των παιδιών του.

Είναι πολύ δύσκολο να απαντήσουμε στο ερώτημα της πρόσληψης των μηνυμάτων των ταινιών από το κοινό. Το βασικό πρόβλημα είναι ότι δεν μπορούμε να δούμε τις ταινίες σήμερα με τα μάτια των θεατών της εποχής που γυρίστηκαν, γιατί το κοινωνικό, πολιτικό και πολιτι-

σμικό περιβάλλον έχει αλλάξει ριζικά.³² Ακόμα και εκείνοι που τις είχαν παρακολουθήσει όταν προβλήθηκαν για πρώτη φορά, τις βλέπουν σήμερα διαφορετικά, καθώς έχει αλλάξει η ελληνική κοινωνία και ο τρόπος με τον οποίο βλέπουν τα πράγματα.³³

Μπορούμε σε γενικές γραμμές να υποστηρίξουμε ότι οι ταινίες που έκαναν πολλά εισιτήρια, έχουν ασκήσει μεγαλύτερη επίδραση από εκείνες που πήγαν μέτρια ή άσχημα στις αίθουσες. Το πρόβλημα είναι πως γνωρίζουμε μόνο τα εισιτήρια που έκαναν οι ταινίες στους κινηματογράφους πρώτης προβολής Αθηνών–Πειραιώς και Προαστίων, και αγνοούμε τα εισιτήρια που έκοψαν στους κινηματογράφους της δεύτερης προβολής και της επαρχίας. Το ζήτημα είναι ακόμα πιο σύνθετο, καθώς το «λαϊκό» κοινό των κινηματογράφων της δεύτερης προβολής και της επαρχίας επέλεγε τις ταινίες που παρακολουθούσε με διαφορετικά κριτήρια από το σχετικά μορφωμένο αστικό κοινό των κινηματογράφων της πρώτης προβολής.³⁴

Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, ότι οι μελοδραματικές ταινίες, με πιο χαρακτηριστική περίπτωση τις ταινίες της Κλακ Φιλμ του Απόστολου Τεγόπουλου με «το παιδί του λαού», το Νίκο Ξανθόπουλο, είχαν σαν κύριο επιχειρησιακό χώρο τους κινηματογράφους της επαρχίας και των λαϊκών συνοικιών των μεγάλων αστικών κέντρων.³⁵ Ακόμα και ταινίες, που πήγαν μέτρια ή άσχημα στους κινηματογράφους πρώτης προβολής, έκαναν μεγάλη επιτυχία στους κινηματογράφους των λαϊκών συνοικιών και στην επαρχία. Ενδεικτικά, το μελόδραμα *Ο Λουστράκος* της Μαρίας Πλυτά, που έκοψε, σύμφωνα με τη διαφημιστική καταχώριση, τη σεζόν 1962-1963 320.000 εισιτήρια σε όλη τη χώρα, έκοψε μόλις 37.894 στους κινηματογράφους πρώτης προβολής.³⁶

³² Patrick McGee, *Cinema, Theory and Political Responsibility in Contemporary Culture* (Cambridge: Cambridge University Press 1997), 13· Thomas Elsaesser–Warren Buckland, *Studying Contemporary American Film. A Guide to Movie Analysis* (New York: Oxford University Press, 2002), 10.

³³ Henry Jenkins, “Reception Theory and Audience Research: The Mystery of the Vampire’s Kiss,” στο *Reinventing Film Studies*, ό.π., 166.

³⁴ Νεοκλής Σαρρής, «Τα κινηματογραφικά κίνητρα εν Ελλάδα. Γιατί πηγαίνει ο κόσμος στον κινηματογράφο», *Τα Θεάματα* 223 (31-12-1967): 13.

³⁵ Γιάννης Σολδάτος, *Ιστορία του ελληνικού κινηματογράφου 1967-1990* (Αθήνα: Αιγόκερως, 2002), 35.

³⁶ *Τα Θεάματα* 124 (30-2-1963).

Οι κριτικές στα κινηματογραφικά περιοδικά *Κινηματογραφικός Αστήρ* και *Τα Θεάματα*, που απευθύνονταν κυρίως στους αιθουσάρχες, καταδεικνύουν τη διαφοροποίηση του κοινού της πρώτης προβολής από το κοινό των άλλων προβολών και υποδεικνύουν, εμμέσως πλην σαφώς, στους αιθουσάρχες τις ταινίες που θα δουλέψουν, γιατί ανταποκρίνονται στα κριτήρια του κοινού των αιθουσών τους. Ενδεικτικά, για το μελόδραμα του Σπύρου Ζιάγκου *Δεν Είμαι Ατιμασμένη* διαβάζουμε πως «[...] κερδίζει με το μέρος του το μεγάλο λαϊκό κοινό της ντόπιας παραγωγής, με το οποίο και θα σταδιοδρομήσει στις συνοικίες και επαρχίες».³⁷ Τέλος, για να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα, πρέπει να συνυπολογίσουμε την επίδραση που ασκούσαν στην εισπρακτική κίνηση των ταινιών η λογοκρισία, το κύκλωμα διανομής, η διαφήμιση και το star system.³⁸

Ακόμα όμως κι αν λύναμε όλα αυτά τα προβλήματα, δεν θα μπορούσαμε να απαντήσουμε με σιγουριά στο ερώτημα της πρόσληψης των ταινιών, γιατί δεν έχουμε ικανοποιητικά στοιχεία για τις αντιδράσεις των θεατών των ταινιών και δεν γνωρίζουμε αν τους άρεσαν ή αν τους απογοήτευσαν. Οι ταινίες αποκωδικοποιούνται διαφορετικά από τον κάθε θεατή, ανάλογα με τα βιώματά του και τις πολιτικές και ιδεολογικές του προτιμήσεις. Οι θεατές δεν είναι παθητικοί καταναλωτές, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις παράγουν διαφορετικά μηνύματα από αυτά που θέλουν να περάσουν οι ταινίες.³⁹

Το ερώτημα της πρόσληψης των ταινιών είναι δύσκολο να απαντηθεί. Μπορούμε, όμως, να υποστηρίξουμε, πως ταινίες που είχαν μεγάλη εισπρακτική επιτυχία έπαιξαν μεγαλύτερο ρόλο στη διαμόρφωση των συλλογικών αντιλήψεων για τους ομογενείς. Όμως, και οι υπόλοιπες ταινίες συνέβαλαν σε διαφορετικό βαθμό η καθεμία, καθώς συμπλήρωσαν την εικόνα που κατασκεύασε ο ελληνικός κινηματογράφος για τους ομογενείς. Ζώντας σε έναν κόσμο που «[...] Όλο και πιο συχνά, θυμάμαι δε σημαίνει ανακαλώ μια ιστορία, αλλά μπορώ να φέρω μια εικόνα στο νου μου», η κύρια συμβολή των ταινιών είναι

³⁷ «Οι νέες ταινίες που είδαμε», *Τα Θεάματα* 187 (15-3-1966): 27.

³⁸ Richard Dyer, “Heavenly Bodies: Film Stars and Society,” στο *Film and Theory. An Anthology*, εκδ. Robert Stam–Tony (Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 2000), 604–605· Ανδρίτσος, *Κινηματογράφος και Ιστορία*, 271–288.

³⁹ Barbara Creed, “Film and Psychoanalysis,” στο *The Oxford Guide to Film Studies*, 86· Jostein Gripsrud, “Film Audiences,” *ό.π.*, 205.

πως δημιούργησαν μια σειρά από στερεοτυπικές εικόνες, που σε μεγάλο βαθμό διαμόρφωσαν τις συλλογικές αντιλήψεις για τους ομογενείς.⁴⁰ Αρκετές από αυτές τις ταινίες έχουν και μια δεύτερη ζωή και εξακολουθούν να διαμορφώνουν μετά από τόσα χρόνια τις συλλογικές αντιλήψεις για τους ομογενείς, καθώς προβάλλονται με μεγάλη επιτυχία στην τηλεόραση.

⁴⁰ Susan Sontag, *Παρατηρώντας τον πόνο των άλλων* (Αθήνα: Scripta, 2003), 95.